

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83306,Malkowski-Stanislaw.html>
2022-10-06, 11:46

Małkowski Stanisław

MAŁKOWSKI Stanisław (22 VI 1889, Radzyń Podlaski – 21 XII 1962, Warszawa), geolog, mineralog, petrograf, muzealnik. Syn Wacława, prawnika, handlowca i ornitologa amatora, oraz Marii Guzowskiej; ojciec Zdzisława – geofizyka, dziadek Krzysztofa – paleontologa i muzealnika.

Uczęszczał do gimnazjum państwowego w Warszawie, a po strajkach 1905 przeniósł się do miejscowej szkoły handlowej (do 1907). Następnie podjął naukę w TKN, by już rok później – jako wolontariusz (był bez klasycznej matury) – rozpocząć naukę geologii i geografii na UJ, gdzie wkrótce został asystentem prof. J. Morozewicza w Katedrze Mineralogii i Petrografii. Wakacje spędzał głównie w Warszawie. Współpracował z różnymi pracownikami Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. Znaczną część czasu przeznaczal na badanie wydmy na Mazowszu, co dokumentował publikacjami (1912–17). Z okresu studiów pochodzi także publikacja o skałach magmowych z Wysp Komandorskich, wykonana na podstawie okazów ze zbiorów J. Morozewicza.

M. formalnie nie ukończył studiów. Także później nie uzyskał stopnia doktorskiego. W czasie I wojny światowej współpracował z S.J. Thuguttem, kierownikiem Pracowni Mineralogicznej TNW (1916–21). Brał czynny udział w akcji przyrodniczych wykładów popularnych Kursów dla Dorosłych (1915–18). W 1921–33 pracował jako geolog Państwowego Inst. Geologicznego w Warszawie (okresowo kierownik Pracowni Mechanicznej). Był profesorem Wolnej Wszechnicy Polskiej (1933–34) i profesorem mineralogii i petrografii Uniw. Stefana Batorego w Wilnie (od 1934). Utworzył tam szkołę mineralogiczno-petrograficzną zajmującą się głównie skałami osadowymi Wileńszczyzny oraz krystalinikiem Wołynia. Uczniami M. byli m.in. A. Halicka, I. Kardymowicz, W. Okołowicz i J. Wojciechowski. W 1932 M. zorganizował Tow. Muzeum Ziemi, którego głównym zadaniem było

gromadzenie dokumentów naukowych i pomaganie miłośnikom geologii.

Podczas wojny M. pozostawał początkowo w Wilnie (współpraca z tamtejszym urzędem geologicznym), później na Podlasiu i w Warszawie. W 1944 trafił do obozu w Sachsenhausen, gdzie po ucieczce strażników w 1945 organizował samoobronę. Wkrótce powrócił do Warszawy i w reaktywowanym Tow. Muzeum Ziemi objął dyrekcję Muzeum Ziemi (do 1950); później był kierownikiem działów: mineralogii i petrografii, ochrony przyrody i historii geologii. W 1957 utworzył Tow. Miłośników Nauk o Ziemi i został jego pierwszym prezesem.

W publikacjach z okresu studiów ustalił, iż powstałe w pradolinach Nizy Polskiego wydmy mają kształty paraboli, co związane było z głównym kierunkiem wiatrów oraz zróżnicowaniem powierzchni terenu. Rozpoczęte również w czasie studiów badania nad wulkanitami Pienin zaowocowały pionierskimi opracowaniami, w tym: *Metamorfizm kontaktowy i żyła kruszcowa w Jarmucie pod Szczawnicą* (1918), *Andezyty okolic Pienin* (1919), *O stosunku żył andezytowych do budowy geologicznej okolic Pienin* (1923), *O stosunku żył andezytowych do budowy geologicznej okolic Pienin* (1928). Ustalił w nich charakter okruszcowania oraz istnienie trzech faz zjawisk tektoniczno-wulkanicznych.

Obszar krystaliniku wołyńsko-poleskiego stanowił ważny element studiów M., co wiązało się z rozpoznaniem użyteczności występujących tam skał oraz towarzyszących im kopalin użytecznych. Dokumentują to m.in. opracowania: *O kaolinach wołyńskich* (1923), *O skaolinizowanym muskowicie ze złóż kaolinowych okolic Korca na Wołyniu* (1925), *Rozmieszczenie i warunki występowania bazaltów w dorzeczu Horynia* (1926), *O budowie geologicznej północno-zachodniego naroża masywu krystalicznego wołyńsko-ukraińskiego* (1927), *O złożu miedzi rodzimej w Wielkim Mydzyku na Wołyniu* (1931), *Le Massif cristallin de Klesów* (1934), *W sprawie genezy miedzi rodzimej i jej związków wśród bazaltów i ich otoczenia na Wołyniu* (1939), *O przejawach wulkanizmu między masywem wołyńsko-ukraińskim a wałem kujawsko-pomorskim* (1952). Do tych

prac nawiązuje studium M. *Sur le problème du métamorphisme des roches du sima dans la zone sialique* (1954) oraz *O sializacji simy* (1964). Problematyka ostatnich prac jest próbą wyjaśnienia przewagi krzemionki nad glinem w warstwach zewnętrznych skorupy Ziemi. Dotychczas nie została szerzej rozwinięta w studiach petrologicznych.

W czasie pracy na uniwersytecie w Wilnie jednym z priorytetów badawczych M. i jego współpracowników było rozpoznanie petrografii skał pozostawionych przez plejstoceński lądolód – m.in. prace: *Cel, metody i dotychczasowe ogólne wyniki rejestracji skał i minerałów Wileńszczyzny* (1937), *Plejstoceńskie zagadnienia petrograficzne* (1946). Badania te, dokumentowane mapami, zapoczątkowały w Polsce rozpoznanie specyfiki skał polodowcowych.

M. stosunkowo wcześniej zainteresował się ochroną przyrody nieożywionej. Zabiegał o tworzenie rezerwatów. Ideę tę realizował jako wieloletni członek Państwowej Rady Ochrony Przyrody, ale także twórca i redaktor czasopism: „Służba Nauce” (1932–33), „Zabytki Przyrody Nieożywionej” (1927–51), „Wiadomości Muzeum Ziemi” (1938–52), „Acta Geologica Polonica” (1950–53), „Prace Muzeum Ziemi” (1958–62).

PSB (W. Osińska); SBP (Z. Wójcik; tamże biogramy: Wacława M., ojca, i Janiny z Małachowskich, żony M.), SBTP (Z.J. Wójcik); Fleszarowa, Śródka.

Zbigniew Wójcik

[Poprzedni](#)
[Następny](#)